

TREI IZVOARE ȘI TREI PĂRȚI CONSTITUTIVE ALE MARXISMULUI ²³

Învățătura lui Marx stârnește în toată lumea civilizată cea mai mare ostilitate și cea mai mare ură din partea întregii științe burgheze (atît oficiale cît și liberale), care vede în marxism un soi de „sectă dăunătoare“. La o altă atitudine nici nu ne putem aștepta, căci într-o societate bazată pe lupta de clasă nu poate exista știință socială „imparțială“. *Întreaga* știință oficială și liberală *apără*, într-un fel sau altul, robia salariată, pe cînd marxismul a declarat acestei robii un război necrușător. A te aștepta la o știință imparțială în societatea robiei salariate ar fi aceeași stupidă naivitate ca și cînd te-ai aștepta la imparțialitate din partea fabricanților în chestiunea dacă n-ar fi cazul să se mărească salariul muncitorului prin micșorarea profitului capitalului.

Mai mult decît atît. Istoria filozofiei și istoria științelor sociale ne arată foarte clar că în marxism nu există nimic asemănător cu „sectarismul“, în înțelesul unei doctrine închistate, osificate, care să se fi ivit *alături* de drumul larg al dezvoltării civilizației mondiale. Dimpotrivă, întreaga genialitate a lui Marx constă tocmai în faptul că el a dat răspuns la problemele pe care gîndirea înaintată a omenirii le pusese de mai înainte. Învățătura lui a luat ființă ca o *continuare* directă a doctrinelor celor mai de seamă reprezentanți ai filozofiei, ai economiei politice și ai socialismului.

Învățătura lui Marx este atotputernică fiindcă este justă. Ea este completă și armonioasă, dînd oamenilor o con-

ceptie unitară despre lume, o concepție care nu se împacă cu nici o superstiție, cu nici o reacțiune, cu nici o apărare a asupririi burgheze. Ea este succesoarea legitimă a tot ce a creat omenirea mai bun în secolul al XIX-lea : filozofia germană, economia politică engleză și socialismul francez.

Asupra acestor trei izvoare, care sînt în același timp părți constitutive ale marxismului, intenționăm să ne oprim acum pe scurt.

I

Filozofia marxismului este *materialismul*. De-a lungul întregii istorii moderne a Europei, și îndeosebi la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în Franța, unde se desfășura bătălia hotărîtoare împotriva tuturor rămășițelor medievale, împotriva spiritului feudal în instituții și în idei, materialismul s-a dovedit singura filozofie consecventă. Fidelă învățaturii științelor naturii, dușmană a superstițiilor, bigotismului etc. De aceea dușmanii democrației s-au străduit din răsuputeri „să combată”, să submineze, să defăimeze materialismul și au apărut diferitele forme ale idealismului filozofic, care întotdeauna se reduce, într-un fel sau altul, la apărarea sau susținerea religiei.

Marx și Engels au susținut în chipul cel mai hotărît materialismul filozofic și au lămurit în repetate rînduri cît de profund greșite sînt abaterile de orice fel de la această bază. Concepțiile lor sînt expuse în modul cel mai limpede și mai amănunțit în operele lui Engels „Ludwig Feuerbach” și „Anti-Dühring”, care, întocmai ca și „Manifestul Comunist”²⁴, sînt cărțile de căpătîi ale oricărui muncitor conștient.

Marx nu s-a oprit însă la materialismul secolului al XVIII-lea, ci a dezvoltat filozofia mai departe. El a îmbogățit-o cu cuceririle filozofiei clasice germane, în special ale sistemului lui Hegel, care, la rîndul său, dusese la materialismul lui Feuerbach. Cea mai însemnată dintre aceste cuceriri este *dialectica*, adică teoria dezvoltării în forma ei cea mai completă, mai profundă și mai eliberată

ПРОСВѢЩЕНИЕ

Ежемесячный журналъ.

№ 3.

Мартъ.

СПБ. 1913 годъ.

Coperta revistei „Prosvetşenie” nr. 3, martie 1913,
în care a apărut articolul lui V. I. Lenin „Trei izvoare şî
trei părţi constitutive ale marxismului”

Micşorat

de unilateralitate, teoria relativității cunoștințelor omenști, care ne dă o reflectare a materiei în veșnică dezvoltare. Cele mai noi descoperiri în științele naturii — radiul, electronii, transformarea elementelor — au confirmat în mod strălucit materialismul dialectic al lui Marx, în ciuda teoriilor filozofilor burghezi cu „noile“ lor reînțoarceri la vechiul și putredul idealism.

Dezvoltînd și aprofundînd materialismul filozofic, Marx l-a dus pînă la capăt și l-a extins de la cunoașterea naturii la cunoașterea *societății omenști*. *Materialismul istoric* al lui Marx s-a dovedit a fi cea mai grandioasă cucerire a gândirii științifice. Haosului și arbitrarului care domniseră pînă atunci în concepțiile despre istorie și politică le-a luat locul o teorie științifică uimitor de unitară și de armonioasă, care arată cum o orînduire socială dezvoltîndu-se, ca urmare a creșterii forțelor de producție, se transformă într-o altă orînduire, superioară, — cum feudalismul, de pildă, dezvoltîndu-se, se transformă în capitalism.

Întocmai cum cunoașterea omului oglindește natura, care există independent de el, adică materia în dezvoltare, tot astfel și *cunoașterea socială* a omului (adică diversele concepții și doctrine filozofice, religioase, politice etc.) oglindește *orînduirea economică* a societății. Instituțiile politice alcătuiesc suprastructura bazei economice. Vedem, de pildă, cum diferitele forme politice ale statelor contemporane din Europa slujesc la consolidarea dominației burgheziei asupra proletariatului.

Filozofia lui Marx este materialismul filozofic desăvîrșit, care a dat omenirii, și îndeosebi clasei muncitoare, un puternic instrument de cunoaștere.

II

Ajungînd la concluzia că orînduirea economică este baza pe care se înalță suprastructura politică, Marx a acordat o deosebită atenție studierii acestei orînduiri economice. Opera principală a lui Marx, „Capitalul“, este

consacrată studierii orînduirii economice moderne, cu alte cuvinte studierii societății capitaliste.

Economia politică clasică dinainte de Marx a apărut în Anglia, cea mai dezvoltată țară capitalistă. Adam Smith și David Ricardo, cercetînd orînduirea economică, au pus temelia *teoriei valorii bazate pe muncă*. Marx le-a continuat opera. El a fundamentat-o cu precizie și a dezvoltat-o în mod consecvent. El a arătat că valoarea oricărei mărfi este determinată de timpul de muncă socialmente necesar pentru producerea ei.

Acolo unde economiștii burghezi vedeau o relație între lucruri (schimb de marfă contra marfă), Marx a descoperit *relații între oameni*. Schimbul de mărfuri exprimă legătura între diferiți producători, prin mijlocirea pieței. *Banii* înseamnă că această legătură devine din ce în ce mai strînsă, unind întreaga viață economică a diferitor producători într-un tot întreg. *Capitalul* înseamnă dezvoltarea mai departe a acestei legături: forța de muncă a omului devine marfă. Muncitorul salariat își vinde forța de muncă proprietarului pămîntului, al fabricilor, al uneltelor de muncă. Cu o parte a zilei de muncă muncitorul acoperă cheltuielile necesare întreținerii sale și a familiei sale (salariul), iar cealaltă parte a zilei muncitorul muncește degeaba, creînd *plusvaloare* pentru capitalist, izvorul profitului, izvorul bogăției clasei capitaliste.

Teoria plusvalorii este piatra unghiulară a teoriei economice a lui Marx.

Capitalul, creat prin munca muncitorului, asuprește pe muncitor, ruinează pe micii patroni și creează o armată de șomeri. În industrie, victoria mării producții se vede dintr-o dată, dar și în agricultură observăm același fenomen: superioritatea mării agriculturi capitaliste crește, folosirea mașinilor crește și ea, gospodăria țărănească e prinsă în lațul capitalului bănesc, decade și se ruinează strivită sub povara tehnicii sale înapoiate. În agricultură, decăderea micii producții îmbracă alte forme, dar existența ei este un fapt incontestabil.

Zdrobind mica producție, capitalul duce la sporirea productivității muncii și la crearea unei situații de monopol pentru uniunile celor mai mari capitaliști. Producția însăși devine într-o măsură din ce în ce mai mare socială — sute de mii și milioane de muncitori sînt legați laolaltă într-un organism economic coordonat —, pe cînd produsul muncii în comun este însușit de un mănunchi de capitaliști. Anarhia în producție crește, crizele devin din ce în ce mai frecvente, goana, turbată după piețe se întetește, pentru masele populației existența devine din ce în ce mai nesigură.

Mărind dependența muncitorilor de capital, orînduirea capitalistă creează forța grandioasă a muncii unite.

Pornind de la primii germeni ai economiei bazate pe marfă, de la schimbul simplu, Marx a urmărit dezvoltarea capitalismului pînă la formele lui superioare, la marea producție.

Și experiența tuturor țărilor capitaliste, atît a celor vechi cît și a celor noi, arată concret an de an unui număr tot mai mare de muncitori justetea teoriei lui Marx.

Capitalismul a învins în toată lumea, însă această biruință este numai preludiul biruinței muncii asupra capitalului.

III

Cînd iobăgia a fost răsturnată și „libera” societate capitalistă a apărut la lumina zilei, s-a văzut îndată că această libertate însemna un nou sistem de asupraire și exploatare a poporului muncitor. Au început să se ivească imediat diferite doctrine socialiste ca o reflectare a acestei asuprairi, ca un protest împotriva ei. Dar la începuturile lui socialismul a fost un socialism *utopic*. El critica societatea capitalistă, o condamna și o blestema, visa nimicirea ei, visa o orînduire mai bună, încerca să convingă pe bogați de imoralitatea exploatării.

Socialismul utopic n-a putut însă să arate care este adevărata ieșire. El n-a fost în stare nici să explice esența

robiei salariate în capitalism, nici să descopere legile dezvoltării acestuia, nici să găsească *forța socială* în stare să devină creatoarea unei societăți noi.

Revoluțiile vijelioase care au însoțit în toată Europa și mai ales în Franța căderea feudalismului, a iobăgiei, au dezvăluit din ce în ce mai limpede că baza întregii dezvoltări și forța ei motrice este *lupta de clasă*.

Nici una dintre victoriile libertății politice împotriva clasei feudalilor n-a fost câștigată fără împotrivirea cea mai disperată. Nici o țară capitalistă nu s-a orînduit pe o bază mai mult sau mai puțin liberă și democratică, fără o luptă pe viață și pe moarte între diferitele clase ale societății capitaliste.

Genialitatea lui Marx constă în faptul că el a fost în stare, înaintea tuturor, să tragă de aici și să aplice consecvent concluzia pe care o indică întreaga istorie mondială. Această concluzie este teoria *luptei de clasă*.

Oamenii au fost și vor fi întotdeauna victime stupide ale înșelării și ale autoînșelării în politică atîta timp cît nu vor învăța să caute îndărătul fiecărei fraze, declarații și făgăduieli cu caracter moral, religios, politic sau social *interesele* unor clase sau ale altora. Adepții reformelor și ai îmbunătățirilor vor fi întotdeauna prostiți de apărătorii vechiului atîta timp cît nu vor înțelege că orice instituție veche, oricît de barbară și de putredă ar părea, se menține grație forțelor de care dispun unele sau altele din clasele stăpînitoare. Iar pentru a sfărîma împotrivirea acestor clase există *un singur* mijloc: a găsi în însăși societatea care ne înconjură, a lumina și a organiza pentru luptă forțele care pot — și, datorită situației lor sociale, *trebuie* — să constituie forța capabilă să înlătore vechiul și să creeze noul.

Numai materialismul filozofic al lui Marx arată proletariatului ieșirea din robia spirituală în care au vegetat pînă acum toate clasele asuprite. Numai teoria economică a lui Marx lămurește adevărata situație a proletariatului în orînduirea generală a capitalismului.

În lumea întreagă, din America pînă în Japonia și din Suedia pînă în Africa de sud, se înmulțesc organizațiile de sine stătătoare ale proletariatului. El se luminează și-și face educația ducînd lupta sa de clasă, el se eliberează de prejudecățile societății burgheze, își strînge tot mai mult rîndurile și învață să cunoască măsura succeselor sale, își oțelește forțele și crește irezistibil.

„Prosvetzenie” nr. 3 din martie 1913
Semnat : V. I.

Se tipărește după textul
apărut în revistă

- cere^a : „O școală care justifică joshnicia zilei de astăzi prin joshnicia zilei de ieri, o școală care califică drept strigăt de răzvrătire orice strigăt al iobagului împotriva cnutului atunci cînd cnutul este un cnut vechi, istoric... această școală istorică a dreptului ar fi inventat deci istoria germană dacă nu ar fi fost ea însăși o invenție a istoriei germane“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, Editura politică, 1960, ediția a II-a, pag. 415). — 32.
- 20 Industria petrolieră a Rusiei se afla sub controlul celor mai mari societăți internaționale pe acțiuni. În 1912—1913, aproape întreaga extracție de petrol se afla în mîinile unor mari societăți legate de capitalul străin (anglo-francez, german, anglo-olandez), în cea mai mare parte unite în concerne. 70% din comerțul cu petrol și reziduuri petroliere era concentrat în mina a două firme : „Societatea frații Nobel“ și societatea „Mazut“. — 33.
- 21 *Senatul* — unul din organele guvernamentale supreme în Rusia țaristă. A luat ființă prin ucazul lui Petru I în 1711 în locul Dumei boierilor, ca organ suprem administrativ de dispoziție în problemele curente ale administrației. Membrii Senatului erau numiți de țar dintre înalții demnitari.
- Consiliul de Stat* — unul din organele superioare de stat din Rusia țaristă. A fost creat în 1810 pe baza proiectului lui M. M. Speranski ca organ legislativ consultativ, ai cărei membri erau numiți sau confirmați de către țar. Consiliul de Stat era o instituție reacționară, care respingea chiar proiectele de legi moderate adoptate de Dumă. — 34.
- 22 *Primul război balcanic (octombrie 1912 — mai 1913)* — războiul dintre Turcia și țările Alianței balcanice : Bulgaria, Serbia, Muntenegru și Grecia. Războiul s-a încheiat cu înfrîngerea Turciei, care prin Tratatul de pace de la Londra și-a pierdut aproape toate posesiunile din Balcani. Regiunile slave Macedonia și Tracia au fost eliberate. Poporul albanez și-a dobîndit independența de stat. Cu toate că în acest război monarhiile și burghezia din țările balcanice au urmărit scopuri dinastice, de cetropire, el a avut totuși, în ansamblu, un caracter progresist, deoarece a desăvîrșit eliberarea popoarelor balcanice de sub jugul turcesc și a dat o lovitură rămășițelor feudalismului. V. I. Lenin considera că primul război balcanic a fost „o verigă în lanțul evenimentelor pe arena mondială, care marchează prăbușirea rînduieiilor medievale în Asia și în Europa de răsărit“. — 39.
- 23 Articolul „*Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului*“ a fost scris de V. I. Lenin cu ocazia comemorării a 30 de ani de la moartea lui Karl Marx și publicat în revista „Prosvetșenie“ nr. 3 din 1913.

„*Prosvetzenie*” — revistă teoretică bolșevică legală lunară; a apărut la Petersburg din decembrie 1911 pînă în iunie 1914. Tirajul revistei atingea 5 000 de exemplare.

Revista a fost creată din inițiativa lui V. I. Lenin în locul revistei bolșevice „*Mysl*”, care apăruse la Moscova și fusese suspendată de guvernul țarist. La revistă au colaborat V. V. Vorovski, A. I. Ulianova-Elizarova, N. K. Krupskaja, V. M. Molotov, M. S. Olminski, I. V. Stalin, M. A. Saveliev. Lenin a atras pe A. M. Gorki la activitatea revistei, încredințându-i conducerea rubricii literare.

Din Paris, iar apoi din Cracovia și din Poronin, Lenin a condus revista „*Prosvetzenie*”; el redacta articolele, întreținea o corespondență regulată cu membrii colegiului redacțional. În revistă au fost publicate lucrările lui Lenin: „Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului”, „Note critice în problema națională”, „Despre dreptul națiunilor la autodeterminare” și o serie de alte lucrări.

Revista demasca pe oportuniștii lichidatori, pe otzoviști, pe troțkiști, precum și pe naționaliștii burghezi, prezenta lupta clasei muncitoare în condițiile noului avînt revoluționar, populariza zozincile bolșevice în campania electorală pentru Duma a IV-a de stat; ea se pronunța împotriva revizionismului și centrismului din partidele Internaționalei a II-a. Revista a jucat un rol remarcabil în educarea marxistă internaționalistă a muncitorilor înaintați din Rusia.

În ajunul primului război mondial, revista „*Prosvetzenie*” a fost suspendată de guvernul țarist. Ea și-a reluat apariția în toamna anului 1917; a apărut un singur număr (dublu), în care au fost publicate lucrările lui Lenin „Vor păstra oare bolșevicii puterea de stat?” și „Cu privire la revizuirea programului partidului”. — 41.

- 24 Vezi F. Engels. „Ludwig Feuerbach și sfîrșitul filozofiei clasice germane”, Editura politică, 1959, ediția a IV-a; F. Engels. „*Anti-Dühring*”, E.S.P.L.P. 1955, ediția a III-a; K. Marx și F. Engels. „*Manifestul Partidului Comunist*”, Editura politică, 1962, ediția a VIII-a. — 42.
- 25 Este vorba de ziarul bolșevic „*Pravda*” și de ziarul menșevic lichidatorist „*Luci*”. — 53.
- 26 „*Rusia contemporană și mișcarea muncitorească*” — referat ținut de V. I. Lenin la Cracovia la 18 aprilie (st.n.) 1913. O relatare asupra referatului a apărut în ziarul „*Naprzód*”. „*Naprzód*” („*Înainte*”) — organul central al Partidului social-democrat polonez din Galiția și Silezia; a apărut la Cracovia începînd din 1892 pînă în 1943. — 58.
- 27 Este vorba de *greva generală din octombrie* — greva politică generală care a avut loc în octombrie 1905 în Rusia și care a constituit una dintre principalele etape ale revoluției din 1905—